

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานสำหรับครูสังคมศึกษาในระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน

Problem Based Learning Management for Social studies Teacher in Basic Education

วิภาดา พินลา¹, วิภาพรรณ พินลา¹

Wipada Phinla¹, Wipapan Phinla¹

บทคัดย่อ

การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning) หรือ PBL เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ และการคิดแก้ปัญหา โดยผู้เรียนเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้โดยใช้กลุ่มเล็ก และการบูรณาการเนื้อหาความรู้วิชาสังคมศึกษา ซึ่งมีขั้นตอนการเรียนรู้เป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่ การกำหนดปัญหาทางสังคมศึกษา การวิเคราะห์ปัญหาทางสังคม การศึกษาค้นคว้าทางสังคมศึกษา การสรุปข้อมูลทางสังคมศึกษา การนำเสนอผลงานทางสังคมศึกษา และการประเมินผลงานทางสังคมศึกษา ทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ครูสังคมศึกษา สังคมศึกษา

Abstract

Learning the problem. (Problem-based Learning: PBL) is a learning management process for teachers to promote and develop the critical thinking skills of learners, and Problem Solving the lessons learned by the problem. The pursuit of self-knowledge. Learning using small groups, and integrating literacy in social studies. There are six steps in the process of learning include Social studies problem determination. Analysis of Social problems. Education and research in social studies. The summary data in Social Studies. Social studies presentation, and evaluation of social studies. Make learning more effective.

Keywords: Problem based learning, social studies teacher, social studies

¹ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

¹ Faculty of Education, Thaksin University, E-mail: proud_phinla@outlook.com, phinla_89@hotmail.com

บทนำ

การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning: PBL) เป็นยุทธวิธีในการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาทักษะการคิด ซึ่งในช่วงแรกของศตวรรษที่ 20 จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) นักการศึกษาชาวอเมริกัน ซึ่งเป็นผู้ต้นคิดวิธีสอนแบบแก้ปัญหา และเป็นผู้เสนอแนวคิดว่าการเรียนรู้เกิดจากการลงมือทำด้วยตนเอง (Learning by Doing) ซึ่งการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลักมีการพัฒนาขึ้นครั้งแรกโดยคณะวิทยาศาสตร์สุขภาพ (Faculty of Health Sciences) ของมหาวิทยาลัยแมคมาสเตอร์ (McMaster University) ที่ประเทศแคนาดา ได้นำมาใช้ในกระบวนการดูแลรักษาพยาบาล (practice) ฝึกหัด (ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ, 2548: 32) วิธีการดังกล่าวนี้ ได้กลายเป็นรูปแบบที่มหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา นำไปเป็นแบบอย่าง โดยเริ่มจากปลาย ค.ศ. 1960 มหาวิทยาลัย Case Western Reserve ได้นำมาใช้เป็นครั้งแรกและได้จัดตั้งเป็นห้องทดลองพหุวิทยาการ (Multidisciplinary Laboratory) เพื่อทำเป็นห้องปฏิบัติการสำหรับทดลองรูปแบบการสอนใหม่ๆ รูปแบบการสอนที่มหาวิทยาลัย Case Western Reserve พัฒนาค้นมาขึ้นมานั้น ได้กลายมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนหลายแห่งในสหรัฐอเมริกา ทั้งในระดับมัธยมศึกษา ระดับอุดมศึกษา และบัณฑิตวิทยาลัย ในช่วงปลายศตวรรษที่ 60 มหาวิทยาลัย McMaster ได้พัฒนาหลักสูตรแพทย์ที่ใช้การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลักในการสอนเป็นครั้งแรก ทำให้มหาวิทยาลัยแห่งนี้เป็นที่ยอมรับและรู้จักกันทั่วโลกว่าเป็นผู้นำในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก จนกระทั่งกลางปี ค.ศ. 1980 การสอนโดยใช้รูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลักจึงได้ขยายไปสู่การสอนในสาขาอื่นๆ ทุกวงการอาชีพ เช่น วิศวกรรมศาสตร์

คณิตศาสตร์ ภาษาศาสตร์ สังคมศาสตร์ พฤติกรรมศาสตร์ เป็นต้น การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลักจึงเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายและมีการนำไปใช้สอนตามมหาวิทยาลัยต่างๆ มากขึ้น (มณฑราธรรมบุศย์, 2545: 11-17) ในประเทศไทยการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก เริ่มใช้ครั้งแรกในหลักสูตรแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ.2531 และประยุกต์ในหลักสูตรสาธารณสุขศาสตร์ พยาบาลศาสตร์ ทั้งนี้การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลักเป็นวิธีการเรียนการสอนรูปแบบหนึ่งที่นำมาปรับใช้ในหลายๆ กลุ่มสาระการเรียนรู้ได้ เช่น กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ซึ่งการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลักนี้ได้รับการยอมรับว่า เป็นการเรียนการสอนที่ให้ประสบการณ์ ทำความเข้าใจลักษณะนิสัย และการปฏิบัติร่วมกับการแก้ปัญหา เป็นการจูงใจผู้เรียนให้เรียนรู้การแก้ปัญหา โดยผ่านการสืบเสาะหาความรู้ การค้นพบด้วยตนเอง และจากการทำงานกลุ่ม (รัชนิกร หงส์พนัส, 2547: 44-53)

ความหมายของการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งเริ่มต้นจากปัญหาที่เกิดขึ้น โดยสร้างความรู้จากกระบวนการทำงานกลุ่ม เพื่อแก้ปัญหาหรือสถานการณ์เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ดังนั้น ปัญหาจึงเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ และเป็นตัวกระตุ้นของการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุและผล และการสืบค้นหาข้อมูล เพื่อเข้าใจกลไกของตัวปัญหา อีกทั้ง มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนในด้านทักษะและกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาผู้เรียนให้สามารถ

เรียนรู้โดยการชี้แนะตนเอง ซึ่งผู้เรียนได้ฝึกฝนการสร้างองค์ความรู้ โดยผ่านกระบวนการคิดด้านการแก้ปัญหาอย่างมีความหมาย ซึ่งมีนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้มากมาย ดังนี้

การเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน หมายถึง กระบวนการที่แสวงหาความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติ จากสถานการณ์ (ปัญหา) ที่ไม่คุ้นเคยมาก่อน โดยใช้ปัญหาในการแสวงหาความรู้ด้วยกลวิธีในการหาข้อมูล เพื่อพิสูจน์สมมติฐานอันเป็นการแก้ปัญหาหนึ่ง ๆ โดยผู้เรียนต้องนำปัญหามาเชื่อมโยงกับความรู้เดิม ความคิดที่มีเหตุผล และการแสวงหาความรู้ใหม่ ขนาดของปัญหาควรค่อนข้างกว้าง เพื่อนำไปสู่การศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมอย่างกว้างขวาง ครอบคลุมหลายด้าน สุปรียาวงษ์ตระหง่าน (2546: 4) เป็นพัฒนาทักษะการคิดแบบหนึ่งที่จัดกระบวนการเรียนการสอน โดยที่ปัญหานั้น ต้องทำให้ผู้เรียนสนใจต้องการแสวงหาค้นคว้าหาเหตุผลมาช่วยแก้ปัญหา ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้นของผู้เรียนได้ (วิชรา เล่าเรียนดี, 2547: 72) โดยเน้นผู้เรียนเป็นผู้ตัดสินใจในสิ่งที่ต้องการแสวงหาความรู้ และรู้จักการทำงานร่วมกันเป็นทีมภายในกลุ่มผู้เรียน โดยผู้สอนมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ซึ่งการเรียนรู้จากปัญหาอาจเป็นสถานการณ์จริง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ, 2550: 8) ดังนั้น การจัดสภาพการณ์ของการเรียนการสอนที่ใช้ปัญหา และฝึกกระบวนการคิดวิเคราะห์ปัญหา แก่ปัญหาร่วมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในปัญหานั้นชัดเจน ได้เห็นทางเลือก และวิธีการที่หลากหลายในการแก้ปัญหา (ทิศนา ชมมณี, 2548: 137)

นอกจากนี้ ควรบูรณาการความรู้ที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับกับการแก้ปัญหาเข้าด้วยกัน ปัญหาที่ใช้มีลักษณะเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน และมีความสัมพันธ์กับผู้เรียน และมุ่งเน้นพัฒนา

ผู้เรียนในด้านทักษะการเรียนรู้มากกว่าความรู้ที่ผู้เรียนได้มา และพัฒนาผู้เรียนสู่การเป็นผู้ที่สามารถเรียนรู้โดยชี้แนะตนเองได้ (Gallagher, 1997: 332-362) สอดคล้องกับแนวคิดของ Allen and Duch (1998: 1) กล่าวไว้ว่า ครูเป็นผู้ร่วมในการแก้ปัญหาที่มีหน้าที่สร้างความสนใจ สร้างความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน เป็นผู้แนะนำ และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนอย่างสมบูรณ์ (Torp and Sage, 1998: 14-16) จากความหมายของการเรียนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน สรุปได้ว่าเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้ประเด็นปัญหาเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนรู้ร่วมกันทำงานเป็นกลุ่ม แสวงหาวิธีการที่หลากหลายมาใช้ในการปฏิบัติ จนสามารถค้นพบวิธีการแก้ปัญหานั้นได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังฝึกให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิดวิเคราะห์ และทักษะการแก้ปัญหา โดยครูผู้สอนมีบทบาทเป็นเพียงผู้คอยอำนวยความสะดวกและให้คำแนะนำแก่ผู้เรียน

ลักษณะของการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

ลักษณะของการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นรูปแบบหรือวิธีการเรียนรู้หนึ่งที่ครูผู้สอนใช้การตั้งคำถาม หรือปัญหาเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ เพื่อฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล การคิดสร้างสรรค์ คิดวิจารณ์ การสืบค้น รวบรวมข้อมูล จากกระบวนการกลุ่ม การบันทึกและการอภิปรายอย่างเป็นระบบให้แก่ผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550: 2-3) ได้สรุปลักษณะของการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานไว้ มีดังนี้ 1) ต้องมีสถานการณ์ที่เป็นปัญหา 2) ปัญหาที่นำมาใช้ ควรเป็นปัญหาที่เกิดขึ้น

พบเห็นได้ในชีวิตจริงของผู้เรียน 3) ผู้เรียนเรียนรู้ โดยการนำตนเอง (Self-Directed Learning) ค้นหาและแสวงหาความรู้คำตอบด้วยตนเอง 4) ผู้เรียนเรียนรู้เป็นกลุ่มย่อย เพื่อประโยชน์ในการค้นหาความรู้ร่วมกัน เป็นการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาด้วยเหตุและผล 5) การเรียนรู้มีลักษณะ การบูรณาการความรู้ และบูรณาการทักษะ กระบวนการต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ และคำตอบที่กระจ่างชัด 6) ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ จะได้มาภายหลังจากผ่านกระบวนการเรียนรู้ โดยใช้ปัญหาเป็นฐานแล้วเท่านั้น และ 7) การประเมินผลเป็นการประเมินผลจากสภาพจริง โดยพิจารณาจากการปฏิบัติงานความก้าวหน้าของผู้เรียน รวมถึงแนวคิดของ Barrows and Tamblyn (1980: 191-192) ได้สรุปลักษณะของการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานไว้ ดังนี้

- 1) ปัญหาถูกเสนอให้ผู้เรียนเป็นอันดับแรกในชั้นการเรียนรู้
- 2) ปัญหาที่ใช้ในการเรียนรู้เป็นปัญหาที่เหมือนกับปัญหาที่ผู้เรียนสามารถพบในชีวิตจริง
- 3) ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่มในการแก้ปัญหา โดยมีอิสระในการแสดงความสามารถในการให้เหตุผล การประยุกต์ใช้ความรู้ และการประเมินผลการ

เรียนรู้ด้วยตนเองที่เหมาะสมกับขั้นตอนของการเรียนรู้ในแต่ละชั้น 4) เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองที่มีขั้นตอนในการเรียนรู้ โดยใช้ปัญหาเป็นแนวทางในการกำหนดกระบวนการทำงานเพื่อแก้ปัญหา 5) ความรู้และทักษะที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับ เกิดหลังการแก้ปัญหา หรือการทำงานที่ใช้ความรู้ และทักษะเหล่านั้น และ 6) การเรียนรู้ประกอบด้วยการทำงานในการแก้ปัญหา และการศึกษาดูด้วยตนเอง โดยมีลักษณะที่บูรณาการทั้งความรู้ที่ผู้เรียนมีและทักษะกระบวนการเข้าด้วยกัน จากลักษณะของการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน สรุปได้ว่า ปัญหาต้องเกิดขึ้นในชีวิตจริง พบบ่อย มีความสำคัญ และเกิดจากประสบการณ์ของผู้เรียน หรือผู้เรียนอาจมีโอกาสดูแลกับปัญหานั้นด้วยตนเอง โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้เป็นกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน

การเปรียบเทียบความแตกต่างของความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของครูผู้สอนและผู้เรียน จากปัจจัยการเรียนรู้ การสอนโดยใช้ครูเป็นฐาน การสอนโดยใช้ตำราเป็นฐาน การสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน จากแนวคิดของ มัดทรา ธรรมบุศย์ (2545: 11-17) สามารถสรุปได้ดังตาราง 1 มีดังนี้

ตาราง 1 การเปรียบเทียบความแตกต่างของความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของครูผู้สอน

ปัจจัยการเรียนรู้	การสอนโดยใช้ครูเป็นฐาน	การสอนโดยใช้ตำราเป็นฐาน	การสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน
การจัดเตรียมสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ และสื่อการสอนในวิชา สังคมศึกษา	ครูเป็นผู้เตรียมการและผู้นำเสนอ	ครูเป็นผู้เตรียมการและเป็นผู้นำเสนอ	ครูเป็นผู้นำเสนอ สถานการณ์การเรียนรู้ ผู้เรียนเป็นผู้เลือกสื่อการเรียนรู้
การจัดลำดับการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษา	ครูเป็นผู้กำหนด	ผู้เรียนเป็นผู้กำหนด	ผู้เรียนเป็นผู้กำหนด
การจัดเวลาในการทำแบบฝึกหัด/ปัญหาในวิชา สังคมศึกษา	ครูให้แบบฝึกหัดหลังจากเสร็จสิ้นการสอน	ครูนำเสนอการสอนตั้งแต่ต้น แต่ใช้สื่อตามลำดับของเนื้อหา	ครูนำเสนอปัญหาก่อนเสนอสื่อการสอนอื่นๆ

ตาราง 1 การเปรียบเทียบความแตกต่างของความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของครูผู้สอน (ต่อ)

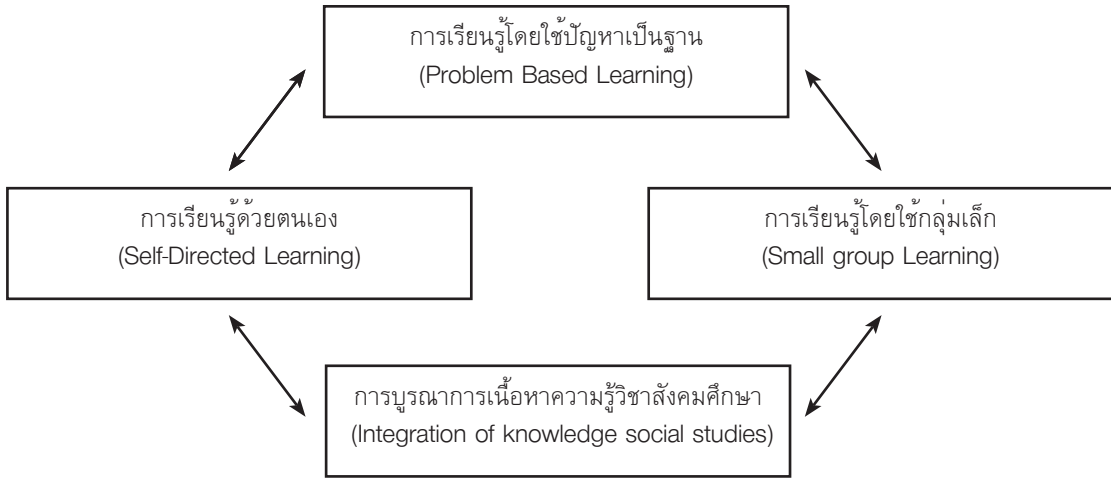
ปัจจัยการเรียนรู้	การสอนโดยใช้ครูเป็นฐาน	การสอนโดยใช้ตำราเป็นฐาน	การสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน
ความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษา	ครูเป็นผู้รับผิดชอบ	ผู้เรียนเป็นผู้รับผิดชอบ	ผู้เรียนเป็นผู้รับผิดชอบเรียนรู้ด้วยตนเอง
ความเป็นมืออาชีพในวิชาสังคมศึกษา	ครูแสดงภาพลักษณ์ความเป็นมืออาชีพ	ครูแสดงภาพลักษณ์ความเป็นมืออาชีพได้ไม่เต็มที่	ครูไม่แสดงภาพลักษณ์ความเป็นมืออาชีพ
การประเมินผลในวิชาสังคมศึกษา	ครูจัดทำแบบประเมินและเป็นผู้ประเมิน	ครูอาจให้ผู้เรียนประเมินตนเองส่วนหนึ่ง	ผู้เรียนเป็นผู้ประเมินตนเอง
การควบคุมในวิชาสังคมศึกษา	ครูควบคุมผู้เรียน	ผู้เรียนควบคุมตนเอง	ผู้เรียนควบคุมตนเอง

จากตาราง 1 การเปรียบเทียบความแตกต่างของความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของครูผู้สอน สรุปได้ว่า การสอนโดยใช้ครูเป็นฐาน การสอนโดยใช้ตำราเป็นฐาน และการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐานมีจุดร่วมคือ ครูผู้สอนสังคมศึกษาควรมีการจัดเตรียมการไว้ล่วงหน้า ซึ่งการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐานมีจุดเด่นคือ ประเด็นปัญหาหรือสถานการณ์ปัญหาในวิชาสังคมศึกษาเป็นตัวกระตุ้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการอภิปราย เป็นการสร้างความน่าสนใจให้ผู้เรียนเกิดความสงสัยในการค้นหาคำตอบ จากการวิเคราะห์ปัญหานั้น ดังนั้นครูผู้สอนสังคมศึกษาต้องเน้นให้ผู้เรียนผ่านการค้นคว้า วางแผน การแก้ปัญหา การลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเองแบบมีส่วนร่วม รวมถึงการวัดและประเมินผลที่ครูผู้สอนจำเป็นต้องวัดและประเมิน

ผู้เรียน จากการลงมือปฏิบัติจริงผ่านผลงาน หรือ การแก้ปัญหาในบริบทต่างๆ ที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันให้มากที่สุด

กลไกสำคัญของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

กลไกสำคัญของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มีความสำคัญในการขับเคลื่อนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้โดยใช้กลุ่มเล็ก การบูรณาการเนื้อหาความรู้ โดยเฉพาะครูสังคมศึกษาสอนโดยการบูรณาการ เพื่อการสร้างความรู้สังคมศึกษาประกอบด้วย 4 องค์ประกอบดังภาพประกอบ 1 มีดังนี้

ภาพประกอบ 1 ความสัมพันธ์ของกลไกสำคัญของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน
ที่มา: การสังเคราะห์จากแนวคิดของ (ทองจันทร์ หงศ์ลดาธรมภ์, 2538: 5-6)

จากภาพประกอบ 1 กลไกสำคัญของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ประกอบด้วย การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้โดยใช้กลุ่มเล็ก และการบูรณาการเนื้อหาความรู้วิชาสังคมศึกษา โดยแต่ละกลไกมีรายละเอียด มีดังนี้

1. การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning) คือ เป็นลักษณะของการสอน โดยใช้ปัญหาในชีวิตประจำวันของผู้เรียนที่ผู้เรียนอาจประสบหรือพบเจอ มาเป็นจุดตั้งต้นของกระบวนการเรียนรู้ และเป็นตัวกระตุ้นในการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาด้วยเหตุผล โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ตัดสินใจในสิ่งที่ต้องการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และรู้จักการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ภายในกลุ่มผู้เรียนด้วยกัน โดยผู้สอนมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ซึ่งมีขั้นตอนในการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) กำหนดปัญหา 2) การวิเคราะห์ปัญหา 3) การศึกษาค้นคว้า 4) การสรุปข้อมูล 5) การนำเสนอผลงาน 6) การประเมินผลงาน

2. การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning) คือ การเรียนรู้โดยการชี้นำตนเอง โดยทำให้โอกาสผู้เรียนวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งครอบคลุมการวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ของตน การตั้งเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ การเลือกวิธีการเรียนรู้ การแสวงหาแหล่งความรู้ การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้ง การประเมินตนเอง ซึ่งครูอยู่ในฐานะกัลยาณมิตร ทำหน้าที่กระตุ้นและให้คำปรึกษาผู้เรียน ในการวินิจฉัยความต้องการกำหนดวัตถุประสงค์ ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ และเตรียมวัสดุอุปกรณ์ แหล่งข้อมูล รวมทั้งร่วมเรียนรู้ไปกับผู้เรียน และติดตามการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

3. การเรียนรู้โดยใช้กลุ่มเล็ก (Small-Group Learning) คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการจัดผู้เรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ประมาณ 4-8 คน และให้ผู้เรียนในกลุ่มพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นร่วมกัน และประสบการณ์ใน

ประเด็นที่กำหนด และสรุปผลการอภิปรายออกมาเป็นข้อสรุปของกลุ่ม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

4. การบูรณาการเนื้อหาความรู้วิชาสังคมศึกษา (Integration of Knowledge Social Studies) คือ การนำศาสตร์หรือความรู้วิชาสังคมศึกษาที่สัมพันธ์กัน นำมาเข้าด้วยกัน หรือผสมผสานได้อย่างกลมกลืน เพื่อนำมาจัดเป็นการเรียนการสอนเกิดการเชื่อมโยงกัน โดยมีการเน้นองค์รวมของเนื้อหาสังคมศึกษาใน 5 กลุ่มสาระ ดังนี้ 1) ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม 2) หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม 3) เศรษฐศาสตร์ 4) ประวัติศาสตร์ และ 5) ภูมิศาสตร์

ลักษณะของปัญหาที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

ลักษณะของปัญหาที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานที่ดี ครูผู้สอนสังคมศึกษาจำเป็นต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจใฝ่แสวงหาความรู้ โดยคำนึงถึงพื้นฐานความรู้ความสามารถของผู้เรียน ประสบการณ์ความสนใจ และภูมิหลังของผู้เรียน เนื่องจากคนเราส่วนใหญ่มีแนวโน้มสนใจเรื่องใกล้ตัวมากกว่าเรื่องไกลตัว สนใจสิ่งที่มีความหมาย หรือเป็นเรื่องที่ตนเองสนใจ และมีความสำคัญต่อตนเอง ดังนั้น การกำหนดปัญหาจึงต้องคำนึงถึงผู้เรียนเป็นหลัก ครูผู้สอนควรมีขั้นตอนพิจารณาประเด็นต่างๆ เพื่อประกอบการเลือกใช้แนวทางการจัดการเรียนรู้รูปแบบนี้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ประพันธ์ศิริ เสาวรักษ์ (2548: 32) ได้เสนอลักษณะของปัญหาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ซึ่งลักษณะสำคัญของปัญหามีดังนี้ 1) เกิดขึ้นในชีวิตจริง และเกิดจากประสบการณ์ของผู้เรียน หรือผู้เรียนอาจมีโอกาสเผชิญกับปัญหานั้น 2) เป็น

ปัญหาที่พบบ่อย มีความสำคัญ มีข้อมูลประกอบเพียงพอสำหรับการค้นคว้า 3) เป็นปัญหาที่ยังไม่มีคำตอบชัดเจนตายตัว เป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนคลุมเครือ หรือผู้เรียนเกิดความสงสัย 4) ปัญหาที่เป็นประเด็นขัดแย้ง ข้อถกเถียงในสังคม ยังไม่มีข้อยุติ 5) เป็นปัญหาที่อยู่ในความสนใจ เป็นสิ่งที่อยากรู้ แต่ไม่รู้ 6) ปัญหาที่สร้างความเดือดร้อนเสียหาย เกิดโทษภัย และเป็นสิ่งไม่ดี หากใช้ข้อมูลโดยลำพังคนเดียว อาจทำให้ตอบปัญหาผิดพลาด 7) เป็นปัญหาที่มีการยอมรับว่าจริง ถูกต้อง แต่ผู้เรียนไม่เชื่อว่าจริง ไม่สอดคล้องกับความคิดของผู้เรียน 8) ปัญหาที่อาจมีคำตอบ หรือมีแนวทางในการแสวงหาคำตอบได้หลายทางครอบคลุมการเรียนรู้ที่กว้างขวางหลากหลายเนื้อหา 9) เป็นปัญหาที่มีความยากความง่าย เหมาะสมกับพื้นฐานของผู้เรียน 10) เป็นปัญหาที่ไม่สามารถหาคำตอบได้ทันที ต้องการสำรวจค้นคว้า และการรวบรวมข้อมูลหรือทดลองดูก่อน จึงได้คำตอบ ไม่สามารถคาดเดาหรือทำนายได้ง่ายๆ ว่า ต้องใช้ความรู้อะไร ยุทธวิธีสืบเสาะหาความรู้จะเป็นอย่างไร 11) เป็นปัญหาที่ส่งเสริมความรู้ด้านเนื้อหาทักษะสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษา

นอกจากนี้ การออกแบบหลักการเขียนโจทย์ปัญหา เพื่อใช้ในการประเมินโจทย์ปัญหา และเป็นแนวทางสำหรับผู้ออกแบบโจทย์ปัญหา ประกอบด้วยหลักการพื้นฐาน 7 ประการ มีดังนี้ (ฐิติพร ปานมา, 2554: 7-8)

1. โครงสร้างของปัญหา (Problem Structure) คือ โจทย์ปัญหาจึงควรมีความซับซ้อนและท้าทายความสามารถของผู้เรียนเพียงพอที่ทำให้สมาชิกในกลุ่มต้องช่วยกันค้นหาคำตอบรูปแบบของโจทย์ที่เรียบง่าย เป็นขั้นเป็นตอนมากเกินไป หรือมีที่มาที่ไปอย่างชัดเจน ทำให้สามารถคาดการณ์คำตอบได้ง่าย ซึ่งแตกต่างกับในชีวิตจริง การเกิดสถานการณ์ที่นำไปสู่ปัญหามักเป็นอะไร

ที่คาดไม่ถึง รวมถึงไม่ควรเป็นโจทย์ที่มีคำตอบที่ถูกต้องเพียงข้อเดียว

2. ความน่าเชื่อถือและใกล้เคียงความเป็นจริง (Authenticity) โจทย์ปัญหาที่ดีควรมีความคล้ายคลึงกับสถานการณ์ที่ผู้เรียนจะเผชิญในชีวิตจริง ซึ่งผู้เรียนสามารถนำเนื้อหาและทักษะที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ไปใช้ในการแก้สถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ โจทย์ปัญหาควรมีความใกล้เคียงกับสถานการณ์จริง หรือได้มาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง และยังไม่มียุทธวิธีที่แน่นอนและถูกต้องจนถึงปัจจุบัน

3. ความเชื่อมโยงกับหลักสูตร (Curricular Relevance) ประเด็นเนื้อหาของรายวิชา เป็นประเด็นสำคัญของการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน โจทย์ปัญหาที่ดีควรเป็นสถานการณ์ปัญหาที่เป็นหัวใจของประเด็นการเรียนรู้ในหัวข้อนั้น เพราะปัญหาที่อยู่ภายในโจทย์ คือเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาในประเด็นนั้น โดยที่ผู้ออกแบบโจทย์ต้องพยายามเชื่อมโยงเนื้อหาที่ผู้เรียนเคยศึกษามาแล้วกับเนื้อหาใหม่ที่ต้องศึกษาจากโจทย์นี้

4. ความเชื่อมโยงกับผู้เรียน (Learner Relevance) โจทย์ปัญหาที่ดีควรเป็นเรื่องที่ผู้เรียนให้ความสนใจ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนต้องการหาคำตอบ ดังนั้น โจทย์ปัญหาควรเป็นเหตุการณ์ปัจจุบัน เรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตของผู้เรียน อาจเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ หรือระดับนานาชาติ ช่วยทำให้ผู้เรียนได้เห็นถึงการวิเคราะห์ การพัฒนาและแนวทางการแก้ปัญหาของมืออาชีพที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้นได้

5. วิธีการ (Ways and Means) ข้อมูลที่มากจนเกินไปอาจทำให้ความอยากรู้ของผู้เรียนสิ้นสุดลง แต่หากข้อมูลน้อยเกินไป อาจไม่สามารถกระตุ้นให้อยากรู้ได้ การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานที่ดี ควรหลีกเลี่ยงการสอนเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง

โจทย์ก่อนที่ผู้เรียนเผชิญกับโจทย์นั้น ผู้เรียนควรได้ค้นคว้าหาข้อมูลสถานการณ์เกี่ยวกับโจทย์ ตั้งคำถามที่เหมาะสม และวางแผนแก้ปัญหาด้วยตนเอง ข้อมูลที่ให้ในโจทย์ จึงไม่ควรสมบูรณ์และยังเป็นที่น่าสงสัย

6. ความสามารถในการกระตุ้นความคิด (Thinking Requirement) โจทย์ปัญหาที่ดีควรทำให้ผู้เรียนเกิดคำถามที่ท้าทายและนำไปสู่การพัฒนาทักษะการคิดในระดับที่สูงขึ้น คือนอกจากการให้ความรู้ความเข้าใจในระดับการหยั่งรู้พื้นฐานแล้ว ควรพัฒนาถึงระดับการวิเคราะห์ การประยุกต์ใช้ สังเคราะห์ และประเมินผลได้ รวมถึงสามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ ดัดแปลงแผน และประเมินเป้าหมายซ้ำไปซ้ำมา เพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ปัญหาที่ได้ผลดีที่สุด

7. การแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพ (Potential Solutions) หลักเกณฑ์สุดท้ายสำหรับการสร้าง หรือการเลือกโจทย์ปัญหาคือ ความซับซ้อน (Complexity) เนื่องจากปัญหาในชีวิตจริง นอกห้องเรียนมักเต็มไปด้วยความซับซ้อน ดังนั้น จึงควรหลีกเลี่ยงแบบสถานการณ์เหล่านั้นมาเพื่อใช้ในห้องเรียน ซึ่งทำให้มีผลดีหลายด้านด้วยกัน เช่น ความซับซ้อนทำให้แน่ใจว่าไม่ได้มีคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียว และการที่มีหลากหลายคำตอบจากหลายมุมมอง

จากลักษณะของปัญหาที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน สรุปได้ว่า ปัญหาที่ดีควรเป็นปัญหาน่าสนใจ ท้าทาย ใกล้เคียงความเป็นจริง ควรเป็นเหตุการณ์ปัจจุบัน เรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้เรียน อาจเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับครอบครัว ระดับชุมชน ระดับสังคม ระดับประเทศ หรือระดับนานาชาติ เพื่อให้ผู้เรียนคิดไตร่ตรองและค้นคว้าหาคำตอบ จากการตั้งคำถามที่เหมาะสม และวางแผนแก้ปัญหาด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ หรือยุทธวิธีที่ใช้ร่วมกับวิธีการอื่นๆ เช่น การบูรณาการการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้โดยใช้กลุ่มเล็ก การแก้ปัญหาเหมาะสมกัน เพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งสามารถใช้สอนได้กับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ทั้งนี้ครูผู้สอนจำเป็นต้องพิจารณาเลือกเนื้อหาที่เหมาะสมไปพร้อมกับการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ โดยมีนักวิชาการเสนอกระบวนการและขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน มีดังนี้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550: 6-8) ได้สรุปขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานไว้ 6 ขั้นตอน มีดังนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดปัญหา เป็นขั้นที่ผู้สอนจัดสถานการณ์ต่างๆ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และมองเห็นปัญหา สามารถกำหนดสิ่งที่ปัญหาที่ผู้เรียนอยากรู้หรืออยากเรียนได้ และเกิดความสนใจที่จะค้นหาคำตอบ

ขั้นที่ 2 การทำความเข้าใจกับปัญหา ผู้เรียนจะต้องทำความเข้าใจปัญหาที่ต้องการเรียนรู้ ซึ่งผู้เรียนจะต้องสามารถอธิบายสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาได้

ขั้นที่ 3 การดำเนินการศึกษาค้นคว้า ผู้เรียนกำหนดสิ่งที่ต้องเรียน ดำเนินการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองด้วยวิธีการหลากหลาย

ขั้นที่ 4 การสังเคราะห์ความรู้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้ค้นคว้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน อภิปรายผล และสังเคราะห์ความรู้ที่ได้มาว่า มีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด

ขั้นที่ 5 การสรุปและประเมินค่าของคำตอบ ผู้เรียนแต่ละกลุ่มสรุปผลงานของกลุ่มตนเอง และประเมินผลว่าข้อมูลที่ศึกษาค้นคว้ามีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด โดยพยายามตรวจสอบแนวคิดในกลุ่มของตนเองอย่างอิสระ ทุกกลุ่มช่วยกันสรุปองค์ความรู้ในภาพรวมปัญหาอีกครั้ง

ขั้นที่ 6 การนำเสนอและประเมินผลงาน ผู้เรียนนำข้อมูลที่ได้มาจัดระดับองค์ความรู้ และนำเสนอเป็นผลงานในรูปแบบที่หลากหลาย ผู้เรียนทุกกลุ่มรวมทั้ง ผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาร่วมกันประเมินผลงาน

Delisle (1997: 26-36) ได้เสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน สำหรับการเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ 6 ขั้นตอน มีดังนี้

ขั้นที่ 1 การเชื่อมโยงปัญหา (Connecting with the Problem) เป็นขั้นตอนในการสร้างปัญหา ผู้เรียนต้องมีความรู้สึกว่า ปัญหานั้นมีความสำคัญต่อตนเอง ดังนั้น ครูจะสำรวจประสบการณ์ ความสนใจของผู้เรียนแต่ละบุคคลก่อน เพื่อเป็นแนวทางในการเลือกหรือออกแบบปัญหา โดยครูอาจยกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาขึ้นมาร่วมกันอภิปรายก่อน แล้วครูและผู้เรียนช่วยกันสร้างปัญหาที่ผู้เรียนสนใจขึ้นมา เพื่อเป็นปัญหาสำหรับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ประเด็นที่ครูยกมานั้นต้องเป็นประเด็นที่มีความสัมพันธ์กับความรู้ในเนื้อหาวิชา และทักษะที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับด้วย

ขั้นที่ 2 การจัดโครงสร้าง (Setting up Structure) ประกอบด้วย แนวความคิดต่อปัญหา (Ideas) ข้อเท็จจริงจากปัญหา (Facts) สิ่งที่ต้องเรียนรู้เพิ่มเติม (Learning Issues) และแผนการเรียนรู้ (Action Plan) โดยเสนอเป็นรูปตาราง เพื่อเห็นความสัมพันธ์กันแต่ละหัวข้อ

ขั้นที่ 3 การเข้าพบปัญหา (Visiting the Problem) ผู้เรียนในกลุ่มร่วมกันเสนอแนวคิดต่อปัญหาว่า มีแนวทางเป็นไปได้หรือไม่ในการแก้ปัญหา จะแก้ปัญหานั้นด้วยวิธีใด ความรู้อะไรที่นำมาเป็นฐานของการแก้ปัญหา จากนั้นผู้เรียนในกลุ่มร่วมกันอภิปรายถึงข้อเท็จจริงที่โจทย์กำหนดมาให้ แล้วกำหนดสิ่งที่ต้องกำหนดเพิ่มเติม เพื่อนำมาเป็นฐานความรู้ในการแก้ปัญหาพร้อมทั้งกำหนดวิธีการหาความรู้ และแหล่งทรัพยากรของความรู้ด้วย ในแต่ละหัวข้อจะเขียนลงในตาราง 4 โดยเขียนเรียงเป็นข้อ ในข้อหนึ่ง ๆ เขียนแต่ละสดมภ์ให้สัมพันธ์กัน เมื่อกลุ่มกำหนดทุกหัวข้อเสร็จแล้ว กลุ่มจะมอบหมายให้สมาชิกในกลุ่มไปศึกษาค้นคว้าตามแผนการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ แล้วนำความรู้ที่ได้ศึกษามารายงานต่อกลุ่ม ทำเช่นนี้เรื่อย ๆ จนได้ความรู้เพียงพอสำหรับการแก้ปัญหา ในขั้นนี้ผู้เรียนมีอิสระกำหนดในแต่ละหัวข้อ ครูเพียงแต่สังเกตและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้เท่านั้น

ขั้นที่ 4 การเข้าพบปัญหาอีกครั้ง (Revisiting the Problem) กลุ่มร่วมกันสังเคราะห์ความรู้ที่ได้มานั้น ว่าเพียงพอที่จะแก้ปัญหานั้นหรือไม่ ถ้าความรู้ที่ได้มานั้นไม่เพียงพอ กลุ่มก็จะกำหนดสิ่งที่ต้องเรียนรู้เพิ่มเติม และแผนการเรียนรู้อีกครั้งแล้วทำแผนการเรียนรู้จนกว่าจะได้ความรู้ที่สามารถนำไปแก้ปัญหาได้ ในขั้นตอนนี้ผู้เรียนในกลุ่มต้องใช้การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาตามแผนการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนพัฒนาความรู้ความสามารถในการสื่อสาร การพูด การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูล

ขั้นที่ 5 การผลิตผลงาน (Producing a Product or Performance) ผู้เรียนใช้ความรู้ที่ได้ศึกษามาแก้ปัญหา หรือสร้างผลผลิตขั้นสุดท้ายของการเรียนรู้ และนำเสนอผลผลิตนั้นให้ชั้นเรียนได้ทราบผลร่วมกัน

ขั้นที่ 6 การประเมินผลงานและแก้ปัญหา (Evaluating Performance and the Problem) ครูและผู้เรียนมีความรับผิดชอบร่วมกันในการประเมินด้านความรู้ ทักษะด้านความรู้ ได้แก่ การแก้ปัญหา การให้เหตุผล การสื่อสาร และทักษะทางด้านสังคม ได้แก่ การทำงานร่วมกันเป็นทีม รวมถึงครูต้องประเมินปัญหาที่ใช้ในการเรียนรู้ด้วยว่า มีประสิทธิภาพหรือไม่

Arends (2001: 10-15) กล่าวถึงขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน และดำเนินการแต่ละขั้นตอนไว้ 5 ขั้นตอน มีดังนี้

ขั้นที่ 1 การแนะนำปัญหา (Orient student to the problem) ครูแจ้งจุดมุ่งหมายของการเรียน สร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียน บอกสิ่งที่ผู้เรียนต้องทำและแนะนำขั้นตอนการศึกษา

ขั้นที่ 2 การกำหนดงานที่ต้องดำเนินการ (Organize students for study) ครูช่วยผู้เรียนกำหนดงานที่ต้องทำ หรือต้องรับผิดชอบ

ขั้นที่ 3 การรวบรวมข้อมูล (assist independent and group investigation) ครูช่วยให้ผู้เรียนรวบรวมข้อมูล หรือดำเนินการทดลองเพื่อค้นหาข้อมูล

ขั้นที่ 4 การเตรียมนำเสนอผลงาน (develop and present artifacts and exhibits) ครูช่วยผู้เรียนวางแผน และเตรียมนำเสนอผลงาน

ขั้นที่ 5 การวิเคราะห์และประเมินผลการทำงาน (analyze and evaluate the problem-solving process) ครูช่วยผู้เรียนวิเคราะห์และประเมินกระบวนการแก้ปัญหา

จากขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน สรุปได้ว่า เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนสังคมศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการสืบค้นหาคำตอบให้กับปัญหาที่ข้องใจ

ซึ่งผู้เขียนได้สังเคราะห์จากแนวคิดของ Delisle (1997: 26-36) ทำให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในการเรียนรู้ เกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณค่าและมีความหมายยิ่งขึ้น เนื่องจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ผู้เรียนได้ใช้สติปัญญา ความรู้ความสามารถในการคิด และมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างกระตือรือร้น โดยมีกระบวนการ 6 ขั้นตอน มีดังนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดปัญหาทางสังคมศึกษา ครูผู้สอนจัดประสบการณ์ สถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่เป็นปัญหา โดยการใช้สื่อต่างๆ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และมองเห็นปัญหาสามารถระบุสิ่งที่ปัญหาที่อยากรู้ และเกิดความสนใจค้นหาคำตอบ

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ปัญหาทางสังคมศึกษา ผู้เรียนทำความเข้าใจปัญหาที่ต้องการเรียนรู้ ซึ่งผู้เรียนต้องสามารถแยกแยะองค์ประกอบของสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาว่า ปัญหานั้นเกิดจากสาเหตุใด และมีผลกระทบต่อสิ่งใดบ้าง

ขั้นที่ 3 การศึกษาค้นคว้าทางสังคมศึกษา ผู้เรียนระบุสิ่งที่ต้องการเป็นกลุ่มย่อย 4-5 คน ระดมสมองดำเนินการศึกษาค้นคว้าอย่างมีเหตุมีผล ค้นคว้ารวบรวมสารสนเทศจากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-directed learning)

ขั้นที่ 4 การสรุปข้อมูลทางสังคมศึกษา ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้ค้นคว้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน อภิปรายผล และสรุปรวบรวมความรู้และแนวคิดที่ได้มาว่า มีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา

ขั้นที่ 5 การนำเสนอผลงานทางสังคมศึกษา ผู้เรียนนำข้อมูลที่ได้มาจัดระบบองค์ความรู้ และนำเสนอเป็นผลงานในรูปแบบที่หลากหลาย การแสดงในรูปนิทรรศการ การจัดแสดงและการอธิบายด้วยคำพูด หรือในรูปแบบของการรายงานปากเปล่า เป็นต้น

ขั้นที่ 6 การประเมินผลงานทางสังคมศึกษา ผู้เรียนร่วมกันทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหา ประเมินผลงาน เพื่อพิจารณาทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และการทำงานของกลุ่มด้วยวิธีการที่หลากหลายตามสภาพจริง ที่แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในความคิดรวบยอด

การประเมินผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

การประเมินผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ครูผู้สอนสังคมศึกษาควรมีการประเมินผลตามสภาพจริง โดยเน้นการดำเนินการด้านการค้นคว้า การร่วมมือกันทำงานกลุ่มในการแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พวงรัตน์ บุญญาบุษย์ (2544: 123-128) ได้กล่าวว่าการประเมินผลของการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ครูผู้สอนควรใช้วิธีการประเมินผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ได้แก่ 1) แฟ้มสะสมผลงานการเรียนรู้ (The Learning Portfolio) 2) บันทึกการเรียนรู้ (Learning Log) 3) การประเมินตนเอง (Self Assessment) 4) ข้อมูลย้อนกลับจากเพื่อน (Peer Feedback) และ 5) การประเมินผลรวบยอด (Overall Evaluation) นอกจากนี้ Delisle (1997: 37-47) ได้กล่าวว่าการประเมินผลต้องบูรณาการตั้งแต่ขั้นตอนการสร้างปัญหาขั้นตอนการเรียนรู้ความสามารถ และผลงานที่ผู้เรียนแสดงออกมาเข้าด้วยกัน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) การประเมินผลผู้เรียน เป็นการประเมินผลด้านความสามารถของผู้เรียน ตั้งแต่วันแรกของการเรียนรู้จนถึงวันสุดท้ายที่ได้เสนอผลงานออกมา ซึ่งพิจารณาทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และการทำงานเป็นทีม การประเมินผลผู้เรียนนั้น นอกจากเป็นหน้าที่ของครูแล้ว ผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมในการประเมินตนเองด้วย

2) การประเมินผลตัวครู ในขณะที่ผู้เรียนสะท้อนผลการเรียนรู้ และความสามารถออกมา ครูควรพิจารณาตนเองถึงทักษะและบทบาทของตนที่ได้แสดงออกไปว่า ส่งเสริมผู้เรียนหรือไม่อย่างไร ด้วยการประเมินตนเองของครูมี 2 รูปแบบคือ รูปแบบที่เขียนบรรยาย และแบบให้เลือกระดับความสามารถดีมากดี หรือพอใช้ของแต่ละพฤติกรรมที่ครูแสดง

3) การประเมินผลปัญหาที่ใช้เป็นฐานในการเรียนรู้ ในขณะที่ผู้เรียนประเมินตนเอง และครูทำการประเมินผลผู้เรียน และตนเองก็ควรทำการประเมินผลปัญหา เพื่อดูความมีประสิทธิภาพของปัญหาในการส่งเสริมการเรียนการสอนด้วย

สอดคล้องกับแนวคิดของ Eggen and Kauchak (2001: 256-259) ได้กล่าวถึง วิธีการประเมินผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ควรประเมินตามสภาพจริง และควรกำหนดเป้าหมายที่มีความสัมพันธ์ในการประเมิน ดังนี้ ประการแรก ความเข้าใจในด้านกระบวนการที่เกี่ยวกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ประการที่สอง การพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน และประการสุดท้าย สิ่งที่ได้รับจากเนื้อหาวิชา วิธีการประเมิน มีดังนี้ 1) การประเมินตามสภาพจริงเป็นการวัดผลการปฏิบัติงานของนักเรียนโดยตรงผ่านชีวิตจริง เช่น การดำเนินการด้านการสืบสวน ค้นคว้า การร่วมมือกันทำงานกลุ่มด้านการแก้ปัญหา การวัดผลจากการปฏิบัติงานจริง เป็นต้น และ 2) การสังเกตอย่างเป็นระบบ เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่เป็นการประเมินผลด้านทักษะ กระบวนการของผู้เรียนในขณะที่เรียนรู้ ผู้สอนต้องกำหนดเกณฑ์การประเมินให้ชัดเจนบนพื้นฐานของข้อมูลที่ดี

จากการประเมินผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน สรุปได้ว่า ครูผู้สอนสังคมนศึกษาควรมีการกำหนดเป้าหมายที่มีความสัมพันธ์ในการประเมิน ได้แก่ 1) ควรทำความเข้าใจด้าน

กระบวนการที่เกี่ยวกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน 2) การพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน และ 3) สิ่งที่ได้รับจากเนื้อหาวิชา โดยต้องประเมินทั้งในด้านความรู้ที่ผู้เรียนได้รับ ซึ่งทำได้โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะการทำงานโดยใช้กระบวนการกลุ่ม อาจทำได้โดยการประเมินจากครูผู้สอนหรือผู้เรียนเป็นผู้ประเมินตนเอง เป็นต้น การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานนั้น ถือว่าปัญหาเป็นส่วนที่มีความสำคัญมาก จึงต้องมีการประเมินปัญหาที่ใช้เป็นหลักในการเรียนการสอนในแต่ละครั้ง

สรุปการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานสำหรับครูสังคมนศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานสำหรับครูสังคมนศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น มีกลไกพื้นฐานในการเรียนรู้ประกอบด้วย การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้โดยใช้กลุ่มเล็ก และการบูรณาการเนื้อหาสาระศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม สาระเศรษฐศาสตร์ สาระประวัติศาสตร์ และสาระภูมิศาสตร์ ซึ่งครูควรสอดแทรกในการจัดกิจกรรมที่หลากหลายตามความเหมาะสมกับเนื้อหา และวุฒิภาวะของผู้เรียน โดยการเรียนรู้จากสถานการณ์ การใช้คำถาม แล้วผู้เรียนดำเนินการเสาะหาความรู้ การเรียนรู้จากการศึกษาค้นคว้า การใช้กระบวนการทำงานเป็นทีม การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเอง โดยมีผู้สอนเป็นผู้แนะนำ หรืออำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการค้นพบข้อสรุป เกิดทักษะในการคิดวิเคราะห์ และคิดแก้ปัญหาอย่างมีระบบได้ เมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวันต่อไปได้อย่างมีคุณภาพ

เอกสารอ้างอิง

- จิตติพร ปานมา. (2554). PBL การประเมินและการพัฒนาโจทย์ปัญหา (Scenario). *จูลสาร PBL วิทยาลัยศึกษณ์*, 4(2): 7-8.
- ทองจันทร์ หงส์ถาวรภัก. (2538). การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน. *กองบริการการศึกษา*, 6(1): 5-21.
- ทศนา แชมมณี. (2548). *ศาสตร์การสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์จำกัด.
- ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2548). *การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน*. กรุงเทพฯ: ซีคเซสมิเดีย.
- พวงรัตน์ บุญญาบุรุษ. (2544). *การเรียนรู้โดยใช้ปัญหา*. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- มณฑรา ธรรมบุศย์. (2545). การพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้โดยใช้ PBL (Problem-Based Learning). *วารสารวิชาการ*, 5(2): 11-17.
- รัชนิกร หงส์พันธ์. (2547). การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน: ความหมายสู่การเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม. *วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 26(1): 44-53.
- วัชร่า เล่าเรียนดี. (2547). *เทคนิคการจัดการเรียนรู้สำหรับครูมืออาชีพ*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ. (2550). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ: การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน*. กรุงเทพฯ: ชุมชมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุปรียา วงษ์ตระหง่าน. (2546). การจัดการเรียนการสอนที่ใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem-based Learning). *กองบริการการศึกษา*, 14(101): 1-4.
- Allen, D.E. and Duch, B.J. (1998). *Thinking toward solution: Problem-based learning activities for general biology*. New York: Harcourt Brace and Company.
- Arends, R. (2001). *Learning to teach*. 3rd Ed. New York: McGraw-Hill.
- Barrows, H.S. and Roblyn M. Tamblyn. (1980). *Problem-based learning: An approach to medical education*. New York: Springer.
- Delisle, R. (1997). *How to use problem-based learning in the classroom*. Alexandria: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Eggen, P. and Kauchak, D. (2001). *Educational psychology: Windows on classrooms*. New Jersey Prentice Hall, Inc.
- Gallagher, S.A. (1997). Problem based learning: Where did It come from, what does It do, and where is It going?. *Journal for the Education of the Gifted*, 20(4): 332-362.
- Torp, Linda and S. Sage. (1998). *Problem as Possibilities: Problem-based learning for k-12*. Alexandria, Virginia: Association for Supervision and Curriculum Development.